

Obywatel w sądzie

Materiał składa się z sekcji:

"Nauczysz się",

"Wymiar sprawiedliwości",

"Co to jest postępowanie sądowe?",

"System kar w polskim sądownictwie",

"Zasada dwuinstancyjności",

"Słowniczek"

"Bibliografia"

Materiał zawiera:

- animacja - 1
- audiobook - 0
- ćwiczenie interaktywne - 8
- ćwiczenie z pytaniem otwartym - 3
- polecenie - 3
- film - 0
- gra edukacyjna - 0
- ilustracja (fotografie, obrazy, rysunki) - 4

- ilustracja interaktywna- 0
- mapa - 0
- mapa multimedialna - 0
- oś czasu - 0
- prezentacja multimedialna - 1
- schemat - 0
- tabela - 0
- tekst źródłowy - 2
- wykres - 0

Bibliografia:

- Źródło: Ławnik - sędzia społeczny. Informator, Ministerstwo Sprawiedliwości, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, s. 19.
- Źródło: Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*

Obywatel w sądzie

Symbole sprawiedliwości i sądownictwa
Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Nauczysz się

- definiować, czym jest wymiar sprawiedliwości,
- charakteryzować zasady, na których opiera się praca sędziego,
- przedstawiać przebieg postępowania sądowego,
- rozróżniać rodzaje kar w polskim sądownictwie,
- formułować wypowiedź na temat przywrócenia kary śmierci,
- wyjaśniać, na czym polega i uzasadnić przyczyny funkcjonowania zasady dwuinstancyjności.

Wymiar sprawiedliwości

Przez **wymiar sprawiedliwości** rozumiemy działalność państwa, realizowaną przez uprawnione do tego organy, które są niezależne i w formie procesowej rozstrzygają konflikty prawne oraz działalność państwa realizowaną przez te organy w dziedzinie orzecznictwa karnego i cywilnego.

Organami wymiaru sprawiedliwości na terenie Rzeczypospolitej Polskiej są według Konstytucji sądy (Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne, sądy wojskowe) oraz trybunały (Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Stanu).

Sąd Najwyższy to naczelnny organ władzy sądowniczej w Polsce. Do jego najważniejszych zadań należy sprawowanie nadzoru nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zgodnie z ideą trójpodziału władzy sądy i trybunały posiadają władzę odrębną i niezależną od pozostałych władz – ustawodawczej oraz wykonawczej, które nie mogą ingerować w uprawnienia władzy sądowniczej.

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij czy zdania dotyczące wymiaru sprawiedliwości są prawdziwe, czy fałszywe. Zaznacz P jeśli są prawdziwe lub F jeśli są fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Wymiar sprawiedliwości to działalność państwa realizowana przez właściwe organy, które są niezawisłe i w formie procesowej rozstrzygają konflikty prawne.	☐	☐
Organami wymiaru sprawiedliwości na terenie Rzeczypospolitej Polskiej są sądy i trybunały.	☐	☐
Władza sądownicza podlega władzy wykonawczej i ustawodawczej.	☐	☐

ĆWICZENIE: Wskaż prawidłową odpowiedź

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

« Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Rozdział VIII

Sądy (...)

Art. 175.

1. Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. (...)

Art. 176.

1. Postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. (...)

Art. 178.

1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom. (...)

3. Sędzia nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej nie dającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

Art. 179.

Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.

Art. 180.

1. Sędziowie są nieusuwalni. (...)

Art. 181.

Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego

zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Źródło: Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*

Ćwiczenie 2

Podanym informacjom przyporządkuj właściwy artykuł Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w którym znajduje się odniesienie do tych informacji.

Zapis dotyczący warunków pociągania do odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych zajmujących się wymiarem sprawiedliwości.

artykuł 181

Zapis dotyczący prawa gwarantującego możliwość odwołania się od wyroku, który strona uzna za niesatysfakcjonujący.

artykuł 178

Zapis odnoszący się do struktury wymiaru sprawiedliwości w Polsce.

artykuł 176

Zapis dotyczący sposobu rekrutacji funkcjonariuszy publicznych zajmujących się wymierzaniem sprawiedliwości.

artykuł 179

Zapis dotyczący zasady apolityczności funkcjonariuszy publicznych zajmujących się wymiarem sprawiedliwości.

artykuł 175

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3

Odwołując się do treści fragmentu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyjaśnij, w jakich przypadkach sędzia może zostać zatrzymany.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Osobami wymierzającymi sprawiedliwość w Polsce są funkcjonariusze publiczni określani jako sędziowie. Ich strojem urzędowym jest toga z fioletowymi wypustkami na kołnierzu i mankietach. Przy kołnierzu wszyty jest także fioletowy żabot. Te atrybuty w sposób zasadniczy odróżniają sędziego w Polsce od sędziego sądu amerykańskiego przedstawionego na zdjęciu.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Sędziowie są powoływani przez Prezydenta RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa. W sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli, co oznacza, że

- są niezależni od organów władzy ustawodawczej oraz wykonawczej w wydawaniu postanowień i wyroków,
- podlegają wyłącznie Konstytucji oraz ustawom,
- mają swobodę podejmowania decyzji w granicach określonych przez ustawę,
- orzekają na podstawie własnego sumienia.

Usunięcie bądź zawieszenie sędziego może nastąpić tylko na podstawie orzeczenia sądu. Obejmuje ich także immunitet, co oznacza, że sędziowie nie mogą zostać zatrzymani, pod warunkiem, że zostali złapani „na gorącym uczynku”.

Ponadto sędziów obowiązuje **apolityczność** rozumiana jako nieangażowanie się w działalność polityczną i zakaz przynależenia do partii politycznych oraz związków zawodowych.

Ćwiczenie 4

Zaznacz informacje odnoszące się do zasady niezawisłości sędziowskiej.

sędziowie są nieusuwalni

sędziowie mają swobodę podejmowania decyzji w granicach określonych przez ustawę

sędziowie orzekają na podstawie własnego sumienia

sędziowie nie mogą należeć do partii politycznej ani związku zawodowego

sędziowie są niezależni od organów władzy ustawodawczej oraz wykonawczej w wydawaniu postanowień i wyroków

sędziowie podlegają wyłącznie Konstytucji oraz ustawom

sędziowie są powoływani przez Prezydenta na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Co to jest postępowanie sądowe?

Postępowanie sądowe to inaczej proces sądowy prowadzony przed sądami – niezawisłymi i niezależnymi w oparciu o odpowiednie przepisy prawa.

Wyróżniamy trzy główne rodzaje postępowań sądowych:

- postępowanie cywilne – służy do rozpatrywania spraw cywilnych, z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego, opiekuńczego, prawa pracy,
- postępowanie karne – dotyczy spraw karnych i służy do ustalenia, czy zaistniał czyn w postaci przestępstwa,
- postępowanie administracyjno-sądowe – prowadzone w sprawach z zakresu kontroli administracji publicznej.

Istnieją ponadto szczególne rodzaje postępowań sądowych. Należą do nich:

- postępowanie dyscyplinarne przed sądami dyscyplinarnymi samorządów zawodowych,
- postępowanie polubowne przed sądem arbitrażowym,
- postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym,
- postępowanie przed Trybunałem Stanu.

Etapy postępowania karnego

Postępowanie sądowe składa się z trzech głównych etapów – wstępnej kontroli oskarżenia, przygotowania do rozprawy oraz z samej rozprawy.

Podczas wstępnej kontroli oskarżenia sąd bada, czy wniesiony przez oskarżyciela akt oskarżenia spełnia warunki formalne. Kontroluje, czy istnieją podstawy do umorzenia postępowania, a także czy postępowanie nie jest obarczone istotnymi brakami uzasadniającymi zwrot sprawy **prokuratorowi** do uzupełnienia. Po spełnieniu wszystkich warunków formalnych oskarżony otrzymuje odpis aktu z wezwaniem do zaprezentowania wniosków dowodowych.

Gdy pierwszy etap zakończy się pomyślnie następuje przygotowanie do rozprawy. W jego trakcie sąd wyznacza termin rozprawy. Jednocześnie ustalany jest też skład sędziowski, sprowadza się potrzebne dowody i zarządza wezwanie wszystkich osób, które mają uczestniczyć w rozprawie.

Ostatnim etapem postępowania sądowego jest rozprawa. Jest to także główna część postępowania, podczas której przeprowadza się dowody, a następnie sąd wydaje wyrok. Wyrok w postępowaniu sądowym zapada, gdy sąd dojdzie do wniosku, że dowody są wystarczające do tego, aby dokonać rozstrzygnięcia rozprawy.

W tej sytuacji sąd może wydać następujące wyroki:

- skazujący – wydawany, gdy sąd uzna winę oskarżonego,
- uniewinniający – wydawany, gdy zostanie ustalone, że oskarżony nie popełnił przestępstwa lub gdy nie przedstawiono dowodów, aby wydać wyrok skazujący,
- warunkowo umarzający postępowanie – wydawany, gdy sąd postanowi wykorzystać instytucję warunkowego umorzenia postępowania,
- umarzający – wydawany, gdy prowadzenie procesu sądowego jest niedopuszczalne (np. gdy dojdzie do przedawnienia lub śmierci osoby oskarżonej).

Ćwiczenie 5

Dopasuj podane informacje do właściwego etapu postępowania sądowego

Wstępna kontrola oskarżenia

wydanie wyroku

ustalenie składu sędziowskiego

przygotowanie dowodów

Przygotowanie do rozprawy

ustalanie, czy postępowanie nie jest obciążone istotnymi brakami uzasadniającymi zwrot sprawy prokuratorowi do uzupełnienia

Rozprawa sądowa

wyznaczenie terminu rozprawy

zarządzenie wezwania wszystkich osób, które mają uczestniczyć w rozprawie

przeprowadzenie dowodów

ustalanie, czy istnieją podstawy do umorzenia postępowania

badanie, czy wniesiony akt oskarżenia spełnia warunki formalne

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z opisami przebiegu procesów sądowego i wybierz właściwy wyrok, którym ten proces może się zakończyć.

Proces sądowy	wyrok skazujący	wyrok uniewinniający	wyrok umarzający
W sprawie o pobicie, po przedstawieniu dowodów potwierdzających popełnienie przez niego zarzucanego czynu, oskarżony przyznał się do popełnionego czynu	☐	☐	☐
W sprawie o wyłudzenie kredytu hipotecznego prokuratura nie przedstawiła przekonujących dowodów o winie oskarżonego. Dodatkowo, oskarżony konsekwentnie nie przyznawał się do winy, twierdząc, że jego dowód osobisty został skradziony (co zostało potwierdzone ponad wszelką wątpliwość)	☐	☐	☐
W sprawie o popełnienie morderstwa oskarżony, przed ogłoszeniem wyroku, zmarł w wyniku choroby	☐	☐	☐

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

System kar w polskim sądownictwie

Kodeks karny przewiduje kilka rodzajów kar. Wśród nich znajdują się:

- grzywna – wymierzana w stawkach dziennych (od 10 do 540 stawek), przy czym wysokość jednej stawki jest określona w przedziale od 10 zł do 2000 zł. Liczba stawek zależy do wagi przestępstwa, a jej wysokość od sytuacji majątkowej oskarżonego,
- ograniczenie wolności – polegające na obowiązku wykonywania nieodpłatnej pracy na cele społeczne rzecz wskazanego przez sąd podmiotu albo na potrącaniu od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę. Kara może trwać od miesiąca do 2 lat,
- pozbawienie wolności – wymierzane od miesiąca do 15 lat,
- kara 25 lat pozbawienia wolności,
- kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Kary przewidziane w Kodeksie karnym dzielą się według określonych kryteriów. Kara grzywny ma charakter kary majątkowej, zaś kara ograniczenia wolności jest karą

nieizolacyjną (karą niemającą na celu pozbawienia wolności osoby uznanej za winną). Natomiast kara pozbawienia wolności w różnych wariantach czasowych jest karą izolacyjną (karą mającą uniemożliwić skazanemu kontakt ze społeczeństwem).

Istotne jest także to, w jaki sposób Kodeks Karny wylicza stosowane kary. Pierwszeństwo kary grzywny i kary ograniczenia wolności przed karami pozbawienia wolności świadczy o idei stosowania w pierwszej kolejności kar nieizolacyjnych.

To jaka kara zostanie wymierzona sprawcy przestępstwa zależy także od tego jaką sankcję karną za dane zachowanie przewiduje odpowiedni przepis Kodeksu Karnego.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, z czego wynika kolejność wyliczanych kar w polskim Kodeksie karnym.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Uczestnicy postępowania sądowego

Wśród kilku kategorii uczestników postępowania sądowego występują strony procesowe oraz ich reprezentanci.

Strony procesowe to podmioty posiadające interes prawny w korzystnym dla nich rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu. W postępowaniu przed sądem są nimi:

- oskarżyciel publiczny – prokurator lub inna powołana do tego osoba, działa w procesie jako organ państwowy,
- oskarżyciel posiłkowy – pokrzywdzony albo osoba, która wstąpiła w prawa pokrzywdzonego po jego śmierci,
- oskarżyciel prywatny – jest nim pokrzywdzony, który wnosi i popiera oskarżenie o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego,
- powód cywilny – pokrzywdzony albo osoba, która wstąpiła w prawa pokrzywdzonego po jego śmierci,
- pozwany – osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu,
- pokrzywdzony – osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

Reprezentanci postępowania sądowego to osoby, działające za stronę procesową w jej imieniu i na mocy odpowiedniego tytułu prawnego. Są nimi: obrońca, pełnomocnik

(adwokaci bądź radcy prawni – nie więcej niż trzech) oraz przedstawiciel ustawowy (rodzice, opiekunowie prawni).

⌋ Posiedzenia sądowe

Zasadą jest, że posiedzenia sądowe odbywają się w salach rozpraw znajdujących się w budynkach sądów.

W centralnym punkcie sali rozpraw znajduje się stół sędziowski, za którym miejsce środkowe zajmuje sędzia, który przewodniczy posiedzeniu, natomiast pozostali członkowie składu orzekającego (w tym ławnicy) zajmują miejsca obok przewodniczącego, z tym że drugi sędzia, jeżeli jest, po lewej stronie przewodniczącego. Ławnik dodatkowy w procesie karnym – w przypadku jego wyznaczenia – także zajmuje miejsce za stołem sędziowskim.

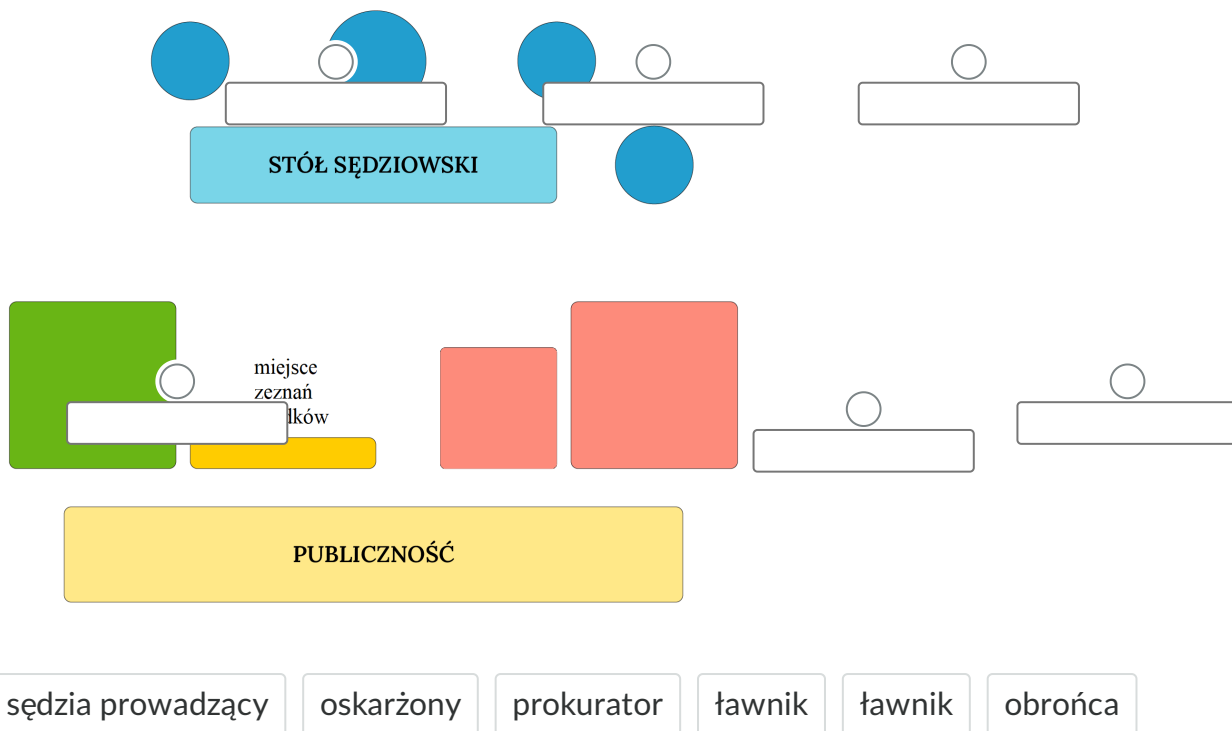
Przy stole sędziowskim, po lewej stronie, miejsce zajmuje protokolant.

Prokurator, inne podmioty, którym przysługuje prawo do uczestnictwa w postępowaniu w roli oskarżyciela, powód, wnioskodawca lub przedstawiciel społeczny zajmują miejsca przed stołem sędziowskim po prawej stronie sądu, natomiast oskarżony, pozwany i inni uczestnicy postępowania – po lewej.

Źródło: Ławnik - sędzia społeczny. Informator, Ministerstwo Sprawiedliwości, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, s. 19.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstem, a następnie uzupełnij schemat, wpisując właściwych uczestników postępowania sądowego.

Zródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 9

Przyporządkuj uczestników posiedzenia sądowego do właściwej grupy.

SKŁAD ORZEKAJĄCY

prokurator

sędzia

powód

oskarżony

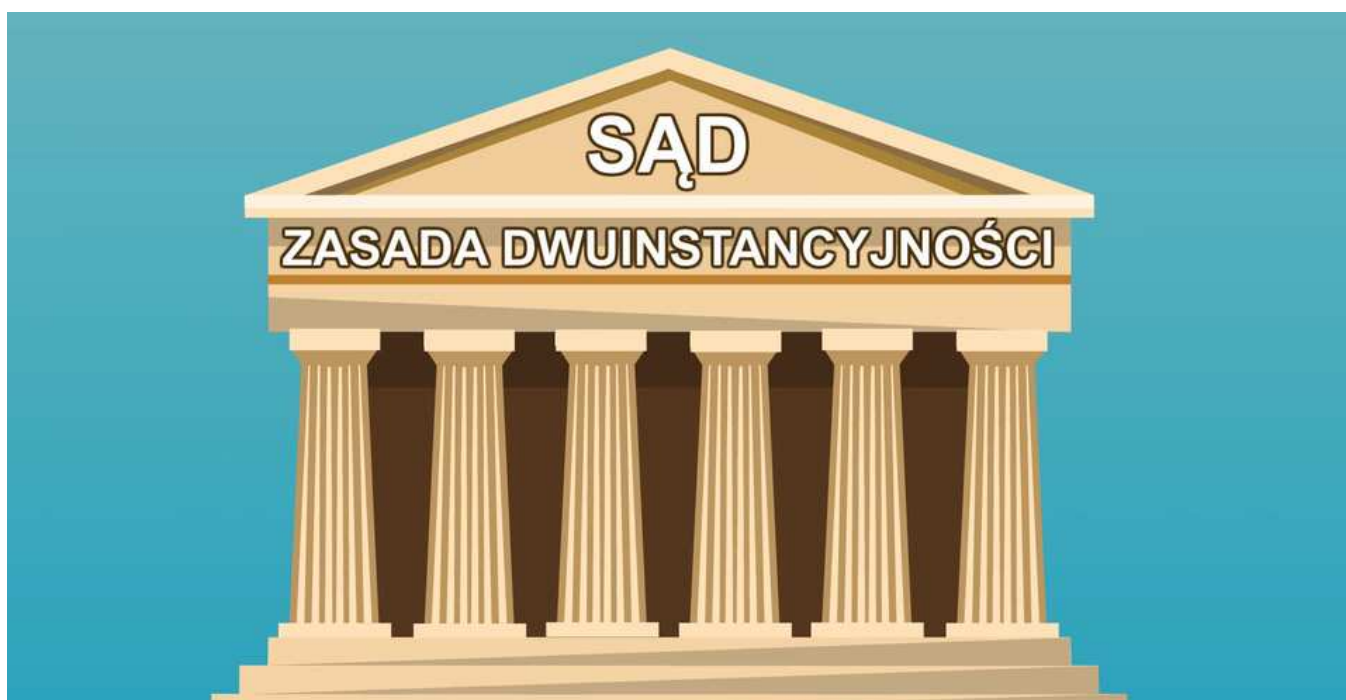
ławnik

OSOBY WYSTĘPUJĄCE W ROLI OSKARŻYCIELA

INNI UCZESTNICY POSTĘPOWANIA

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zasada dwuinstancyjności

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RVUtGaone0asS>

Zasada dwuinstancyjności

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Animacja dotycząca zasady dwuinstancyjności.

Polecenie 1

Wyjaśnij, na czym polega zasada dwuinstancyjności. W jakim celu się ją stosuje?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij, czym jest kasacja i do jakiego sądu się ją kieruje.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 3

Wyjaśnij, czym jest apelacja i jakie warunki musi ona spełnić, aby sąd II instancji ją rozpatrzył.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 10

Podaj argument uzasadniający funkcjonowanie w sądownictwie zasady dwuinstancyjności.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Słowniczek

apolityczność

inaczej “neutralność polityczna”; postawa charakteryzująca się dystansem, „odwróceniem” od polityki wynikającym z takich czynników, jak brak zainteresowania polityką, nieodczuwanie potrzeby politycznej identyfikacji, brak gotowości do

uczestnictwa w życiu politycznym lub konieczność spełnienia określonych wymagań stawianych niektórym urzędnikom państwowym

niezawisłość sędziowska

zasada, zgodnie z którą sędziowie są niezależni od organów władzy ustawodawczej oraz wykonawczej w wydawaniu postanowień i wyroków, podlegają wyłącznie Konstytucji oraz ustawom, mają swobodę podejmowania decyzji w granicach zakreślonych przez ustawę oraz orzekają na podstawie własnego sumienia

postępowanie sądowe

postępowania odbywające się przed niezawisłym i niezależnym sądem, przeprowadzane w oparciu o przepisy prawa cywilnego, administracyjnego lub karnego

prokurator

funkcjonariusz publiczny powoływany do prokuratury; do jego głównego zadania należy strzeżenie praworządności, w ramach którego sprawuje nadzór nad ściganiem przestępstw oraz udowadnia w sądzie winę osobom oskarżonym o popełnienie przestępstwa

reprezentanci postępowania sądowego

osoba działająca za stronę procesową w jej imieniu i na mocy odpowiedniego tytułu prawnego

strony procesowe

osoby, z którym jedna jest podmiotem sporu w postępowaniu, a więc występuje z określonym żądaniem opartym na prawie materialnym skierowanym przeciwko innej osobie, a druga jest osobą, przeciwko której żądanie to jest skierowane

wymiar sprawiedliwości

funkcja działalności państwa polegająca na rozstrzyganiu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest osoba fizyczna lub podmiot podobny (np. osoba prawna); spory rozstrzygane są w trybie przepisany przez prawo

zasada dwuinstancyjności

zasada w postępowaniu sądowym zapewniająca stronie wniesienie odwołania do drugiej instancji, jeśli orzeczenie sądu pierwszej instancji nie jest dla niej satysfakcjonujące

Bibliografia

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, rozdział VIII, [w:]

<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

Ustawa Kodeks karny, [w:]

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

Ustawa Kodeks postępowania karnego, [w:]

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

Notatki

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.